

Zima v planinah.

Rudolf Badiura.

(S 3 slikami).

Tam dol megle se vlačijo,
Duha more in tlačijo,
Prid' vrh planin, nižave sin!
Blaž Potočnik.

I.

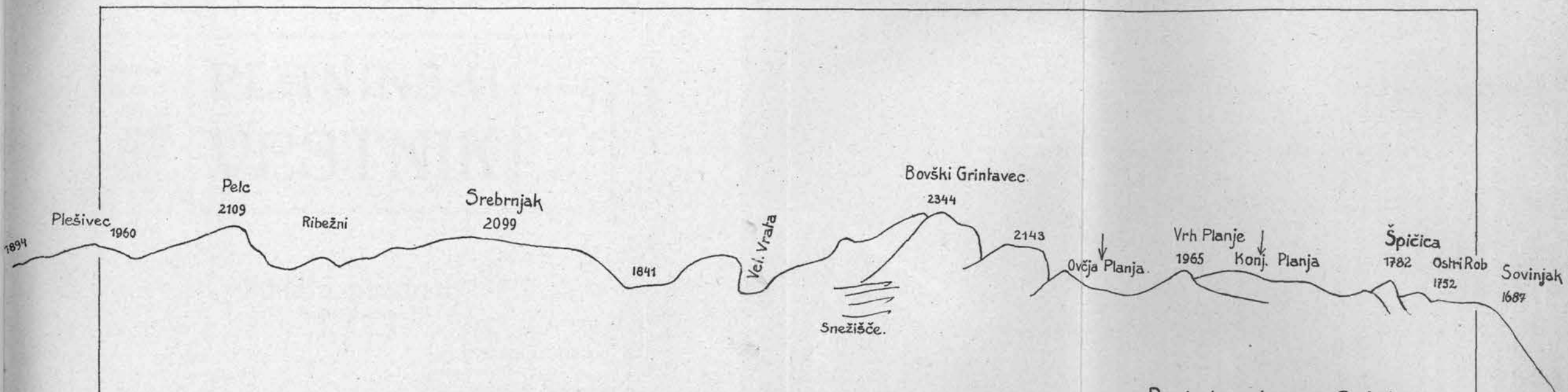
Volku, ki je okusil človeško meso, je nekdo primerjal navdušenega turista, spoznavšega zimo v Alpah.

Razumel bo primeru oni, ki je zimo v planinah sam na sebi občutil in izkusil; ta vé, kako težko je poslej obstati turistu ob lepih zimskih dnevih doma; težko se mu je ustavljati, da ga ne izvabi sila spomina kljub vsem poznanim naporom zopet in zopet nazaj v one bajne višave, kjer je prvič ostrmel pred rožnatimi lici prelestne, v snežnočisti hermelin odete kraljičine-zimske narave, ko jo je poljubovalo zlato jutranje solnce.

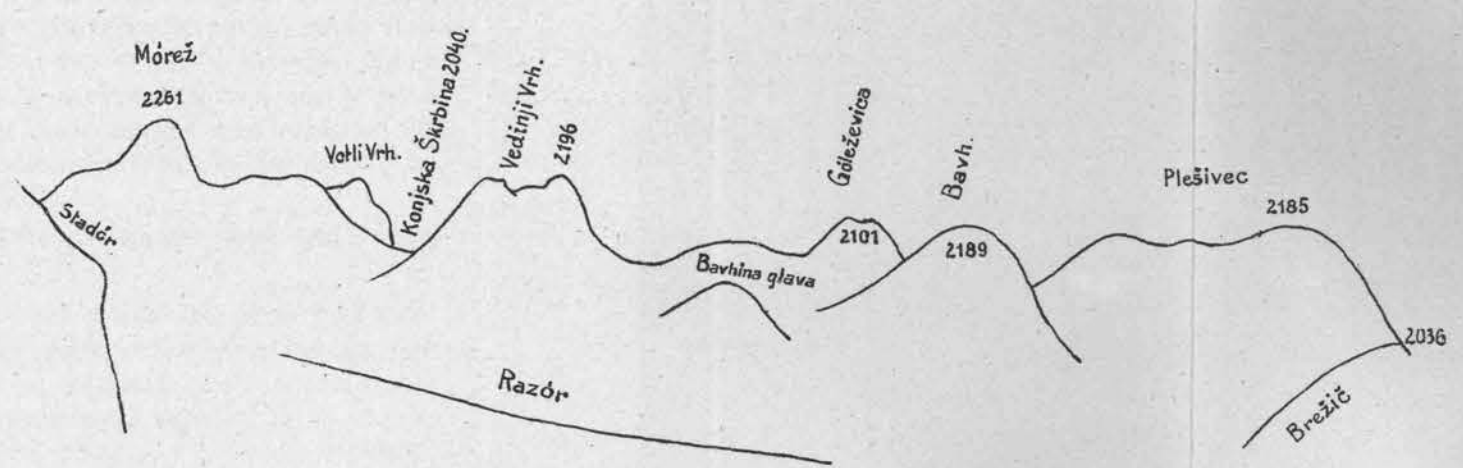
Zima, krasna alpska zima! Leto na leto smo te gledali, a videli te nismo.

Kako to? ... Le pomislimo, kako mlado dete je še med nami turistika sploh. — Saj še ni tako dolgo, odkar se hribolazcu celo poleti ni več treba izogibati glavne, najkrajše ceste s stanovanja na kolodvor, da bi se ljudje ne spogledovali začudeni in se ne krohotali nenavadni prikazni v človeški podobi — turistu, s cepinom: »Norec, kaj neki ima od tega, če leta po hribih?« ...

Zopet drugi — višjega naziranja — menijo, da je pametno, primerno in dopustno prikazati se v gorah šele tedaj, ko zapojo po planinah kravji zvonci; kakor hitro ti obmolknejo, pa naj je že tudi konec lepe turistične sezone. Kajti za zimo velja geslo: Lepo za

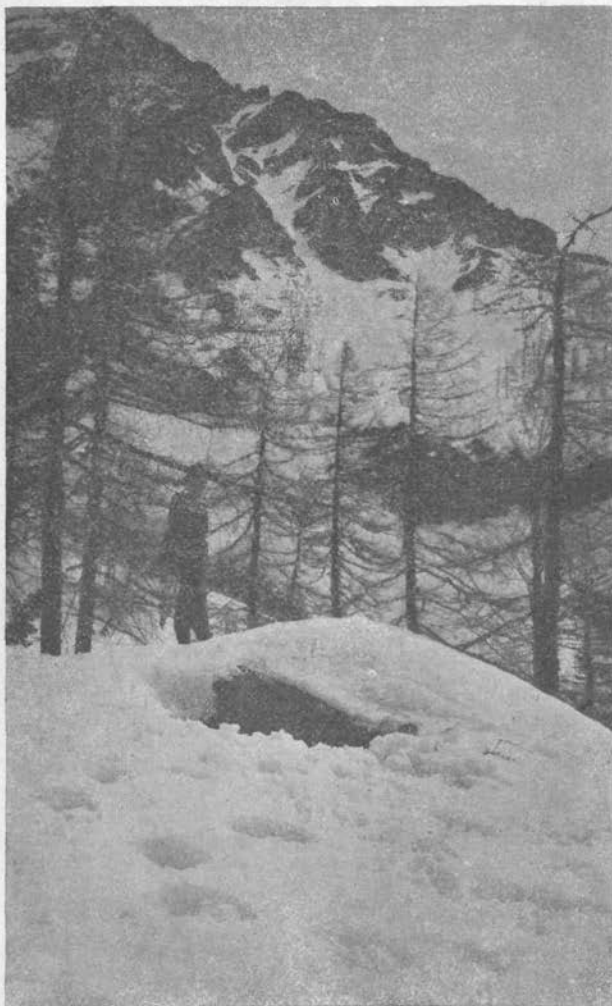

Pogled na lanec Grintavca s Pelca 2361.

Pogled z Vel. Pelca 2361 na Morež-Plešivec.

pečjo doma! — Vsak pošten in »zadovoljen Kranjec« dela tako — »pridno vince pije in tobak kadi« tačas. Le nekaterim posebno krepostnim ljubiteljem narave, ki jim že nikakor drugače ne da žilica

Pastirska bajta pod Kamniškim Sedlom.
(V snegu! Leta 1909 o Veliki Noči.)

miru, je kvečjemu izjemoma še dovoljena naporna tura — do »Aleša« ali »Slepega Janeza«, če so Ljubljančani, Goričanom do Pevme, Celjanom do »Grenadirja«.

Kdor pa bi se ne držal teh principov, ta jim je planinski kozel, na katerega se strelja vsepovprek.

Naš meščan pač sodi zimo vedno in povsod le tako, kakor jo občuti in vidi v mestu. — Kaj sta mu sneg in led? — Nepotrebno zlo, ovira prometa, antipatični nepridiprav, ki se ga le tedaj vzveseli, ko se ga odkriža . . . Na cesti kupi blata, mlake, brozga, nesnaga; v zaduhlih sobah, kavarnah in gostilnah izprijen vzduh in zunaj zopet ona mokromrzla megla, ki mu zamori ves pogled in odvzame vso blagodejno luč in toploto solnca!

Se li moremo čuditi, če se ga spričo takih prizorov in razmer poloti oni duhomorni dolgčas, ki se vlega na dno duše in tišči ko mora?

Taka je zima v mestu. — In v gorah? Kakšen razloček! Krasen zimski dan v planinah, kje je kdo pod solncem, ki vam opiše in oriše moč te bajne divote!

II.

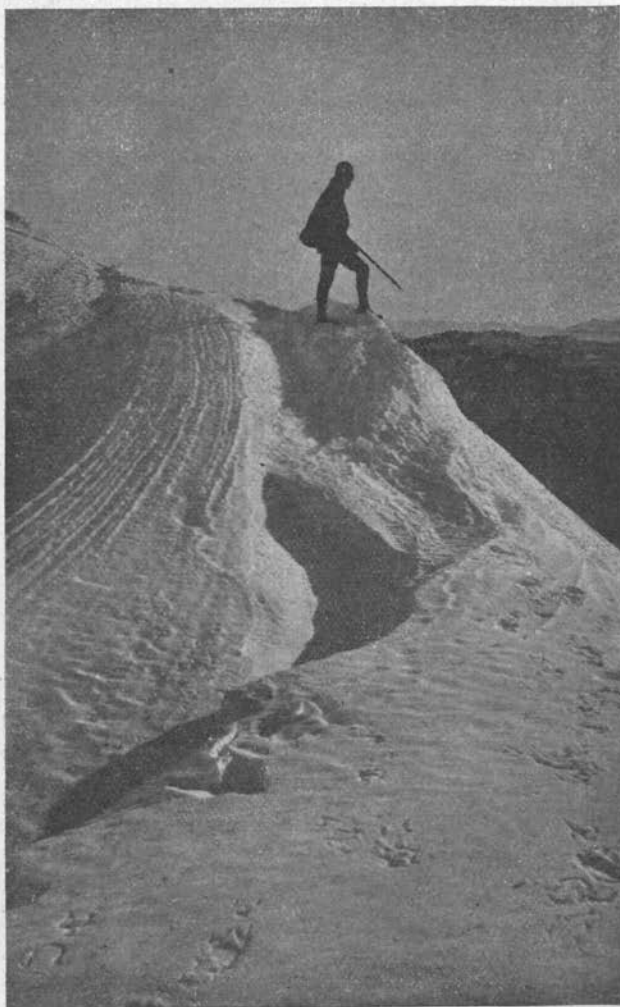
Prvo in morda glavno, kar ljubi turist v gorski zimi in s čimer si ona osvoji takoj in za vselej njegovo dušo, je solnce, njegova neizmerna luč in svetloba.

Poleti tega bajnega sijaja ne občutimo, ali vsaj ne v toliki meri. Temni lesovi, sivomodrikasto pečevje, predvsem pa temnozeleno barva planinskih tratin in pašnikov, vse to docela vsrka svetlobo, da ne pride do iste veljave, dasi je solnčna luč takrat mnogo jačja vsled višje deklinacije itd.

Toda po zimi, ko je vse enotno odeto v debelo belo zimsko odejo: tu blišči vsak košček ledu, ploskev ob ploskev meče in odbija svetlobo, iskré in brné vse nebrojne snežinke, blišči vsako najmanjše zrnce snega. Kar šviga v svitu, vstaja in se zaziblje ob vsakem prestopu ali poskoku cela srebrna plan pred teboj ter blesti kakor pretkana ali potrošena z milijonskimi diamanti. Odzgor, odspod, od vseh strani sili naravnost neznanska luč v tebe — in rekel bi — z njo tudi življenje.

Omenjene svetlobe pa bi si ne mogli misliti brez izredne čistote i v zraku i po tleh, ki jo ondod opažamo. Lepše jasnosti, prozornosti v vzduhu in doslednejše snage v vsem, kar nas obdaja, si menda sploh misliti ne moremo. Ko da ti je sinoči vsemogočni kipar izklesal iz svetlega marmorja ali vлил iz mavca vse te raznolike mase, tako čiste in jasne se ti zde vse bližnje gore in daljni vršaci, kar jih še ni preplulo brezmejno morje valovitih megla po daljnem, nepreglednem horizontu.

In tla pred teboj, široke ravani? Niti trohica smeti, niti kate-
rakoli druga nesnaga ti ne žali pozornega očesa, naj se ozre ka-
morkoli. Vse je očiščeno, obrisano, pometeno in prepihano!

Robni zamet na Mokrici.

Da morejo ti prizori vse drugače vplivati na došleca iz mesta
kakor mestna temota, megla in nesnaga, to je jasno. Kakor da si
vstopil v nepoznan, tajinstven, čaroben svet, prerojen se zdiš sam-
sebi ... Zbude se vsi čuti, vsa kri ti zavre, neka skrivnostna moč

napaja in npenja tvoje mišice . . . Čil, gibčen, lahen in krepak se počutiš in zdrav vse bolj ko v dolini . . . Lica ti rde veselja in duša vriska radosti ob tej zlati, bogati zavesti. A morda nam prehud mraz

Vrh Korena. (Triangulacijska piramida v ivju.)

zamori ves užitek? Le počakajte! Ljudje, ki jim pripoveduješ o zimi v gorah, verjamejo vse raje, le tega ne, da je pozimi v gorah tudi celo toplo, da, včasih mnogo topleje nego v dolinah! Menijo namreč, če je že v dolini tako mraz, kaj šele gori! . . .

V obče res pada in pojema temperatura, čim više se pomikamo, približno na vsakih 200 metrov v višavo za 1°C , prav posebno in hitro še ob slabem vremenu. Vendar tudi to pravilo ni brez izjeme in ne velja za vse čase in kraje ter za vsako vremensko stanje. Veliko izjemo tvorijo čisti, jasni in brezvetrni zimski dnevi v planinah. Tu ne pada temperatura z višino, temveč se z njo dviga, in sicer nad prvimi, spodnjimi zračnimi plastmi nad zemsko površino posebno hitro, na 100 *m* včasih kar za 5°C ali celo več. Temperatura pa se dviga tudi še v višjih zračnih plasteh, seveda ne več tako rapidno kakor v spodnjih, in šele nad približno 2000 *m* začne zopet padati.

Tako se zgodi nemalokrat, da vlada ob istem času v višini 3000 *m* višja temperatura nego v dolini.

Kako si razlagamo ta čudni pojav?

V jasnih zimskih večerih izžarivajo trda telesa na površju zemlje nenavadno hitro in močno svojo toploto, tako da se v kratkem času zelo ohlade. Zrak pa ohrani svojo toploto dalj časa, ker ne izžariva tako hitro svoje toplote. Posledica tega je, da se zemeljsko površje najprej ohladi in da tam nastanejo goste debele megle. Ker pa so spodnje zračne plasti v neposredni dotiki z ohlajajočim se zemeljskim površjem, ohlade se tudi te, in sicer močnejše kakor gornje zračne plasti, ki z zemeljskim površjem niso v dotiki. In tako se nahaja zlasti v jutranjih urah v višavah veliko višja temperatura nego v dolini.

Temu pojavu, ki ga imenujejo metereologi »inverzijo temperature« ali »toplotni preobrat« (Temperaturumkehr), se imamo torej zahvaliti, da se nam pozimi ob navedenih pogojih v planinah nikakor ni treba bati ostrega, ali bolje, še ostrejšega mraza ko v dolini, ampak ravno nasprotno.¹

Še koristnejši, blažji in veselejši pojav za turista pa je v planinah pozimi intenzivna »insolacija«, t. j. močno žarenje solnca, ki ga podpira čisti in suhi zrak ter brezveterje. V dolinah se vlačijo tedaj navadno pusta mokromrzla megla, vse je debelo zavito in škriplje z zobmi od mraza — v planinah pa je lepo jasno in toplo.

Koliko vrednost imajo ravno omenjene prednosti gorke zime v zdravstvenem oziru, to so že davno spoznali zdravniki in tako so nastala v raznih Alpskih krajih zimska zdravilišča in športna shajališča, ki niso nič manj obiskovana kakor letovišča v poletni sezoni; n. pr. Davos, St. Moritz, Arosa, St. Anton (Arlberg), Kitzbühel, Semmering i. dr.²

¹ Die Temperatur-Zunahme mit der Höhe v knjigi: »Lehrbuch der Meteorologie« v. dr. Julius Hann.

² »Vorzüge des Hochgebirges für Gesunde und Kranke« v. dr. Amrein (Arosa).

Toliko v splošnem o prvih vtisih, ki takoj prešinejo in prevzamejo potnika v tem novem gorskem svetu in mu ostanejo v nezbrisnem spominu.

(Konec prih.)

Kaninska in Mangrtska skupina.

Dr. Henrik Tuma.

(Dalje.)

(Z 2 obrisoma na prilogi).

c) **Vélíki Pelc** (2361 *m*).

Izpraševal sem domačine, kaj pomeni Pelc, a nikdo mi besede ni znal raztolmačiti. Novi Lechnerjev zemljevid ima za točko 2437 *m* Pelc, za točko 2337 *m* pa Belec. Ime Pelc se nahaja tudi v skupini Srebrnjaka nad Trento. Tudi Trentarji ne vedo, kaj bi ta beseda pomenila. Očitno je, da iz nemškega ne more biti. Kvečjemu je vsled skrajšanja in trdega izgovora Belec, t. j. Beli Vrh. Vsekakor je pustiti ime, kakor se izgovarja, in ne gre, preminjati ga v slovnično pisano ime. Geografsko nazivanje mora v prvi vrsti služiti v to, da se najde dotični kraj ali gora; torej je geografska imena pisati kolikor mogoče po dejanskem izgovoru. —

Zjutraj ob tričetrt na štiri sva odrinila z Mlekušem čez Logé po gozdu »Na Rejdi« mimo sirarne v Bali, studenca pri Koritih, čez Jezerce in na Prevale. Prevale so dolinski prag ob 1597 *m*, v Lechnerjevem zemljevidu napačno imenovano Vršič. Vršiči so na desno nad Prevalami nižji hribci, za katerimi je ravni pašnik Lepoče. Z vrha Pelca se vidijo Lepoče med Vršiči kakor lepo, temnozeleno jezerce in zadavna je morala brezdvajno tam stati voda ali pa snežišče, ki je votlino zablátilo in zadelalo do ravnega. Na Prevale sva stopila malo pred 6. uro. Odtod se krene na desno po vidni ovčji stezi, po rebri od Malega Pelca doli. Pot gre po zelo ozki polici ob rebri navzgor, sem in tja precej strmo in eksponirano nad Pirnjevcem.¹ Pirnjevec v gorenjem delu je Veliki Pirnjevec, v dolnjem Mali Pirnjevec, ki prehaja v Osojnik; ta sega za Kucerji do gorskega robu.

¹ Pirnjevec je lepa krnica med Malim in Zapotoškim Pelcem in Kucerji. Kucerji pomenijo v Logu, Trenti, Žagi in Bavšici krnjaste, pečinaste vrhove, ki nekako spremljajo glavni vrh. Sličnega pomena je kuk ali kucelj, le da so kuciji navadno obličasti in samostojni. Kucerji poleg glavnega vrha, pomaknjeni v dolič ali krnico pa se često imenujejo kuntarji, t. j. vrhovi v kontah. Konta pomeni toliko kakor globel v pečevju.

Vrh ozke police sva dospela v eni uri ter krenila na levo v plaz med Malim in Velikim Pelcem. Letos (1910) je bilo še vse polno snega tod in tudi v Pirnjevcu, dočim druga leta navadno ni sledu več o njem. Onkraj plazu se pride na reber Velikega Pelca, ki je vzporedna z ono Malega Pelca.

Letos je bilo tudi močeradovo leto. Nikdar še nisem videl toliko te živali laziti nego letos pod Pelcem. Bilo je dne po dežju, ob jutranji vlagi in precejšnjem hladu, pa se jih je homotalo po drnu Pelca toliko, da se jim nisem mogel izogibati. Mnogo močeradov pomenja dež, in oznanjali so ga prav pošteno.

Na vrh sva stopila ob 7:37. Iz Bavšice do vrha so torej pičle štiri ure, vštivši kratke odmore. Veliki Pelc nudi lep pogled po Bovškem polju, po lancih Briceljka na severozahod in Grintavca na jug. (Glej obrisa na prilogi.) Lepo je razpoložena pod njim Zadnja Trenta in nad njo velika krnica Srednjica. Pelc imenujejo Bavškarji pravzaprav vse vrhove od škrbinice Za Gradom pa do velike dnine Osojnik. Dnina je kompleks pašnikov, kamor se živina goni vsak dan zdržema, dokler ni popašeno. Če se vpraša: »Kje imate ovce?« odgovore: »So na dnini v Osojniku«. (Tega pomena je menda tudi lastno ime Velika Dnina v skupini Mójstrovke nad Kranjsko Goro; torej: die große Tagweide).

Razločujejo se štirje vrhovi Pelca: 2437 *m*, pod katerim je velika krnica V Klonicah, zato ime »Pelc nad Klonicami«; 2361 *m* = Veliki Pelc; 2337 *m* = Mali Pelc in 2316 = Zapotoški Pelc. Sredi snežišča v Klonicah se prikaže pozno v poletju, ko se je sneg močno odtajil, velika skala Konj, vidna tudi naravnost iz Srednje Bavšice. Od Malega Pelca doli proti Prevalam sega reber, od Velikega Pelca ter od Zapotoškega Pelca pa gresta dve razsohi v Trento ter objemljeta veliko Krnico v Srednjici. Pelc nad Klonicami je nepristopen in Mlekuž mi je zatrjeval, da tudi lovci še niso videli na njem divje koze. Ako bi se turistično poskusil pristop, bi bilo to mogoče le s škrbinice Za Gradom. Iz Pirnjevca čez škrbinico med Malim in Zapotoškim Pelcem v Srednjico je težaven prehod za lovce in — za divje koze.

Odstopila sva ob tričetrt na deset. Kakor je bilo zjutraj vihravo, tako je bilo proti poldne soparno in prav sem domneval, da bo treba skoro za dežja nekoliko dni počivati. V Bavšico sva se vrnila ob tričetrt na eno.

Dejansko me je dolgotrajno deževje drugi dan pregnalo iz Bavšice v Bovec vedrit.

Na Artviže.

Pastuškin.

Kaj pa stikaš po vozu?«
 »Ne vem, kje bi si prostor izbral. V praznem vozu
 človek res ne ve, kam naj sede; v nabasanem mu je vsaj
 to omahovanje odvzeto.«

Vlak se je premaknil. Pred nami je zablestela Adrija in sinela veličastno v sivkasto dalj. Nasmihala se je Trstu in se koketno zaganjala v novozgrajene nasipe v pristanu Sv. Andreja. Trst in Adrija. Krasen par, kaj? Par, ki se ljubi že stoletja. Ne kakor človeški parčki. In ljubezen se užiga bolj in bolj, plapola vedno više. Človeku se kar srce smeje ob pogledu na to zdravo bujnost.

Tovariš, štud. phil., je predaval o slovenski slikarji. Nisem ga poslušal, le tupaťam je zadel ob moj ušesni bobenček kak siten obad iz njegovih ust, n. pr. »karikirana pejzažistika«, ali: »v tujini priznani, doma nerazumljeni umetniki«, ali: »l'art pour l'art-ovci in l'art pour l'argent-ovci«.

Pred nami Lloydova ladjedelnica. Tik ob morju troje ali četvero lesenih ogrodij, objemajočih živo-rjavkaste kolose, ki se dan do dne, kakor nerodna buba v lepo pisanega hrošča, vedno očitneje izpreminjajo v končno obliko vojne ali trgovske ladje. Drugače sega trušč, zabijanje in ropot prav gori do vlaka; danes, v praznik, tega ni. Severni konec Istrske obale nam kaže svojo reber, posejano vsepovsod z vasmí in seli: Sv. Rok, Milje, Žavle. Med Škednjem in Ricmanji se nam odpre na desni prijazna dolinica, ki se v njenem vzhodnem koncu kaj mikavno odražajo od zelenega ozadja nasebine: Dolina, Krogle, Boljunec.

»Tukaj čez«, kaže M₁, »ležijo Mačkovlje. Za popoldanski izlet jako primerne. Na Velikonočni pondeljek smo bili gori. Iz Trsta nas je parnik prestavil v Milje, od koder smo jo mahnilí peš ob obali naprej. Gospod G. nam je spotoma pokazal mesto, kjer je kraška burja ondan prevrníla Istrski vlačič — ime vlak mu res ne pristojá. Da ga zanaprej energična tetka zopet ne odpihne s tira, so mu postavili ob strani leseno ograjo, kakor denejo otroka, ki se uči hoditi, v lesen stolček«.

Med lepimi brežuljki in okroglimi holmi, ki spominjajo precej na Goriška Brda in na Vipavsko dolino, sredi cvetočih breskev in belih češenj lezemo više in više, dokler se okolica skoro neopazno

ne izpremeni v pravi kraški svet, poln skriljastega in luknjastega apnenca, obrasten s pritlikavim brinjevjem, tupatam z gručo borov ali z revnim hrastičjem.

Tako jo primaha vlak zadosti hitro prav zdoli od morske obale do postaje Kozina (485 m); ker se je režež na strmi poti usopel, se moramo do prihodnje postaje Rodik zaupati drugemu, bolj čilemu lukamatiji. Na postaji Rodik se začnejo že tik ob tiru znamenja »S. P. D.«, ki nas nekam skrivaj odvedejo od tira naravnost v bujnozeleno, češpelj, sliv in drugega sadnega drevja bogato loko pred vasjo Rodikom.

Nasproti nam pride človek v pollovski opravi in s puško.

»Ta energična resnost na njegovem licu!« pravi M_2 ; »človek bi dejal, da je ljubico ustrelil. Druge primerne divjačine ni najti tukaj v tem času.«

M_1 obstane pred nizko, hlevasto, iz kamenja bolj zloženo kakor zidano kolibo, tako nizko, da se ji slamnata streha opira z robovi na tla.

»Stilnjak«, pravi stud. phil. »Za gimnazijskih let sem že prenočeval v takem.«

»Hlev«, ugovarja M_2 .

M_1 maje neverjetno z glavo, se ozira po človeku, ki bi mu mogel dati pojasnila; ker ne ugleda nikogar, jo mahne za nami.

Steza vodi mimo par mlak med hrastičjem in leščevjem navzgor. Stud. phil. gre naprej, mahoma obstane na ravninici in ne ve kam:

»Steze ni več in znamenj tudi ne.«

Stud. phil. mora v sredo, da ga ne izgubimo, M_2 prevzame vlogo vodnika in nas spravi zopet na stezo. V $\frac{1}{4}$ ure prisopihamo v sedlo pod vrhom Čuk (753 m). Pred nami leži v dopoldanskem solncu Reška dolina, ki preide za Škocijanom naprej proti Divači v široko planoto.

M_2 si briše pot z obraza, M_1 sope na moč, stud. phil. pa smukne lahkotno in prožno naprej na desno; ne potan ni videti, ne zasopel.

»Ti«, se obrnem k M_1 -u, »ta tvoj nečak nič prsi nima, pa nas bo, kakor kaže, vse osramotil.«

»Blagovoli pomisliti: če prsi nima, se tudi usopsti ne more; vsaj pred sušico je zavarovan. Jaz ga kar zavidam. Ta ti svojega telesa čisto nič ne čuti. Evo, zdaj je bil tu, zdaj ga že ni več videti. Seveda nas bo vse osramotil.«

Zložna, zaznamovana steza nas vodi naprej. Na desni gozd, poganjajoče bukovje, živozeleni macesni, temnozeleni bori, trmastó hrastovje, ki se mu popje kljub toplemu solncu še ni napelo niti za spoznanje; na levi Reška dolina z griči, železnico in vasmí. M₂ pripoveduje, kako so se lani Tržaške gospodične jezile nanj, ker jih je zvalil sem gori, češ, da ni pot nič bolj utrudljiva kakor doli pri Trstu, po bošketu; pa so prišle v tistih drobnih čeveljčkih, finih in nežnih kakor židana nogavica, z visokimi, ozkimi podpetniki — še čudo, da si nobena ni izvila nežnih nožic; a izvinile so si tiste podpetnike!

Mimo Trlice (796 m) stopamo počasi skoro vzporedno z Goriško-Istrsko mejo proti vasi Artviže. Nekoliko pred vasjo jenja gozd, steza gre skoro po slemenu. Burja je danes jako mila, samo klobuke nam je treba pridržavati. Prej v gozdu je ni bilo, tako da smo se nekoliko ugreli; zdaj nam sega prav prijetno in hladilno pod pazduho. Pri prvih hišah srečamo nekaj otročadi, ki nas gleda jako radovedno, a ne začudeno. Vajeni so takih gostov, le ne v tako zgodnji pomladi. Sezona se začne navadno v maju. Takrat ponujajo prišlecem šopke šmarnic in drugega cvetja.

Tudi skozi vasico vodijo znamenja. Niso odveč. V takih selih ni lahko razločiti, kje je javna ulica in kje samo zasebna, ki te privede nepričakovano na kmečko dvorišče brez izhoda, tako da napraviš v 20—25 hišni vasi lahko 10—15 neprostovoljnih posetov, preden se zvijskaš skozi ta na videz tako nelabirintski labirint zopet na pravo stezo.

Za vasjo nas pozdravi na hribu kapelica sv. Sacerba, cilj našega potovanja. Vrata so zaklenjena. Na severni strani je zunaj nabita plošča S. P. D., ki nam pove, da stojimo 817 m nad morjem. Iščemo zavetja pred vetrom, pa ga ni najti na nobeni strani, kakor da stoji cerkvena v vrtincu. Skozi odprto okence lahko pokukamo v svetišče: gole stene, polrazpadla spovednica, nekaj grobo stesanih klopij, povsod odbijajoča zapuščenost.

Par korakov niže posedemo v solncu po travi. Sem od vasi se bliža postarna, suhotna, visoka moška postava. Ozira se doli k nam in stopa proti kapeli. V roki nese ogromen železen ključ. Pred kapelo postoji, premeri s počasnim pogledom ključ v desnici, češ: »Zakaj si pravzaprav tu!« pomišlja, pogleda k nam in se nam polagoma približa.

»Ti, zdaj pa s klobasami na dan!« zapove M₁ nečaku.

Stud. phil. stika po žepih, ne more nič najti:

»So šle najbrž po drugi stezi«.

»Vseh vendar nisi sam pojedel?«

»Človek bi sodil, da se na takega brašnarja pač lahko zanese. Čemu sem pa prišel gori? Saj v Trstu prav tako lahko stradam kakor tukaj, še lažje.« Sploh: M₂ je ves iz sebe.

Zdajci vrže stud. phil. — bogve odkod jih je privlekel, iz žepa gotovo ne — celo prgišče klobas v našo sredo:

»Doli pod Trlico se je cepila markacija; tam so najbrž zašle, pa so se malce zakasnile«. —

Mož, ki je prišel z velikanskim ključem za nami, se nam je bil medtem že popolnoma približal in je brez besede prisedel.

»Ali ste kaj lačni, oča? Náte!«

»Oča, kaj let Vam pa je?«

»Petdeset bo kmalu, kar sem tukaj. Slabo je danes tukaj, slabo. Vam, gospod, malo vetra nič ne škodi, mene pa zebe tudi poleti. In ta sv. Servolo . . . «

»Sv. Sacerb, se reče.«

»Sv. Sacerb, kakor hočete. Tisto pa moram reči, da kar jaz pomnim . . . «

In je povedal svojo zgodbo. Glas mu je bil mehak, v oči-vidnem nasprotju s sivo, kocinasto, redko brado, ki bi se človek bal podrsniti z dlanjo prek nje, da se ne obode. Zgodba se je končala s ponižno prošnjo za kak milodar. Zadnje besede je tako pomomljal, da smo vedeli, kaj hoče; ni nam pa bilo jasno, ali hoče denarja za sv. Sacerba ali zase. Ko je bil uslišan, se je zahvalil in je odšel počasi zopet proti vasi.

»Hlapec Jernej«, je rekel stud. phil.

»Kak hlapec Jernej?« je oporekal M₂. »Kaj niste slišali, da mu je Jakob ime?«

Stud. phil. je tolmačil:

»Jaz rabim besedo ‚hlapec Jernej‘¹ kot stalno ime za nekaj čisto našega, nekaj slovenskega, nekaj starega, šele v najnovejši dobi odkritega. ‚Hlapec Jernej‘, to je kulturni izraz, ki se bo vsemu dlakocepju in vsej jezikovni filistroznosti na rovaš obdržal skozi stoletja. In vedite, gospod, da se na Slovenskem že snuje načrt za slovar modernokulturnih izrazov, ki vam ga kar najtopleje priporočam v nabavo, da se nevednost že vendar enkrat zave svojega ženskega spola, spoznavši, da je stidljivost večja ženska čednost nego rodovitnost.«

¹ Hlapec Jernej je glavna oseba v znanem Cankarjevem spisu.

Stud. phil. je govoril še dolgo, dolgo. Gledali smo ga kakor čudo božje. Na tihem pa smo si mislili svoje; vsaj jaz, za druge ne vem.

Z Artviž se odpira lep razgled na razne strani, na sever po zadnjem delu Goriškega Krasa, na severo-vzhod po Notranjskem, na jug po severni Istri, kjer nadvladuje Slavnik (1028 *m*) vse bližnje vrhove. Na vzhodu se impozantno odraža od čisto modrega neba slavni Snežnik (1796 *m*) s častiljivo belo glavo, na severu se grmadijo slemena Nanosa in Čavna, iz ozadja kuka tudi Triglav, ki se mu pridružujejo dalje proti zapadu drugi Julijski vrhovi.

»Ali mi ne boš ponudil čutare?« pravi M_2 , ki po hribih navadno ne išče v prvi vrsti naravnih lepot.

»Kakšno čutaro? Kaj si žejen?«

»Človek božji, kaj pa uganjaš? Ali res nimaš nič mokrega?«

»Ne.«

»Bože mili! Ali si trinog? Prijatelj nisi. Najprej me zažejaš s slanimi klobasami... jaz jem in jem, da bi potem lažje golcal... In niti studenca nikjer?«

»Blagovoli pomisliti, da smo na Krasu. Čim prej se spustimo v dolino, tem prej prideš do pijače. Le urno! Evo, tam doli se je zasvetlikala Reka.«

In smo jo ubrisali po precej strmem severovzhodnem pobočju Artviž med grmičevjem proti dolini. Stud. phil. nam je sfrlel izpred oči kakor pšica. Tudi midva z M_1 om sva se prepustila sili privlačnosti, ki naju je tirala s precejšnjo naglico nizdol. Na majhni ravninici kmalu pod vrhom je stud. phil. obstal, se ozrl po rebri navzgor in začel na vso moč ploskati z rokami. Ozrla sva se še midva. Krasen prizor: kljub obilni telesnosti se je M_2 vztrajno ustavljal naravnemu zakonu in je lezel previdno, prijemajoč se za šibice in vejice, prav počasi v dolino. Še njegovemu klobuku se je zdela vsa stvar preslovesna in prepočasna; mahoma se je zaupal, porednež, burji, ki je tisti hip zapihala nekoliko močnejše, in se je v prožnem skoku zagnal naravnost doli k nam. Preden je M_2 prestopical strminico, ki ga je ločila od nas, mu je stud. phil. zataknil za klobuk vsenaokoli živomodrega malega encijana, ki je neugnano sinel pred nami po sivkastih tratah.

Zdaj prek jase, zdaj skozi bore, s krasnim pogledom na Kraško gričevje, smo prispeli skozi Vareje in mimo Barke (610 *m*) v drugem bregu na desni doli do loke ob Reki — v krčmo ob jezu. Krčme ni mogoče izgrešiti, ker vodijo znamenja prav na dvorišče. — M_2 je

planil v vežo ter zahteval pijače in kosila. Pa se je urezal. Krčmar se je opravičeval, da smo prišli prezgodaj, da za letošnjo sezono še niso odprli.

»Da bi mi v krčmi vrata pokazali, se mi še ni pripetilo«, je robantil zunaj M_2 . »Goriška zemlja! Kaj se hoče. Hajd, prijatelji, onstran Reke, na Kranjskem, najdemo gotovo več gostoljubja.«

Po brvi nad mlinom smo jo ubrali na drugi breg proti lepi, za majhno vas, kakor je Loka, precej veliki cerkvi z učinkovitim pročeljem in dvema zvonikoma.

»Čujte, kje pa dobimo kako krčmo?«

»Tukaj ni nobene. V Britofu jih dobite več, pri pošti vam izborno postrežejo.«

M_2 je hropel žeje kakor v pasjih dneh:

»Lani sem se tukaj nalokal vremščine, da sem jih tresel iz rokava kar na tucate; letos pa ta puščoba!«

Spotoma smo srečali v polju kup železnih cevij kakor za plinoli ali vodovod in leseno lopo za dobavo premoga.

»Kaj pa to pomeni, ti, ki si Kranjec in poznaš svojo domovino?« se je želel dati poučiti M_1 .

»Pusti me z mirom, razumeš?«

Šele pri steklenicah doli pri pošti se je M_2 polagoma zopet opomogel:

»Do štirih se ne ganem izza mize«, je izjavil na vrtu in je poskušal, v kateri poziciji bo leseni naslanjač sprejel njegovo telo kar se da spoštljivo in udobno.

In se res ni ganil.

Po obedu si je stud. phil. dal prinesiti časnikov in se je mnogo pečal s krčmarjem. Dal si je nadrobno razpresti vso vaško politiko z njegovimi imenitnimi osebami.

Midva sva previdno molčala.

»Vi mladiči mislite«, je začel, ko je krčmar odšel, »da so to prazne maranje, pa se motite. Ker nakonci obstoji vendar vsaka celota iz delcev in kdor hoče imeti o domovini jasno, pravo sliko, se mora brigati tudi za najneznatnejše malenkosti. Te brezštevilne, na videz tako neznatne malenkosti niso nič drugega kakor posamezni kamenčki v ogromnem mozaiku: eden sam nima nobene vrednosti, a pogledajte, kaj tvorijo vsi skupaj! Vi ne veste, kako zgrabi človeka, če se ozre na našo inteligenco in njeno indolenco. Saj se dela, prireja... ne rečem — a kako? Koliko močij se pri tem zapravi, po nepotrebem razsiplje, v veter pihne! In zakaj?«

»Da, zakaj?« mu je M_2 zaprl sapo. »Plaćamo!«

Sem čez polje je steza črnela ljudij, ki so prihajali od popoldanske službe božje. V gostilni je tulil gramofon in s svojim $\frac{3}{4}$ inskim taktom bičal v vrtinec vročo mlado kri; zdajpazdaj se je zasvetil skozi okno razgret obraz, gol lakeť, šopek za klobukom, pisana ruta, moški hrbet.

»Zdaj pa že, zdaj pa že!« je kimal M_2 , ko smo stali zopet na cesti, da se odpravimo proti Famlam. Na obeh straneh se je smejala rođovitna Reška dolina v prvem pomladanskem krasu, češnje so nam sipale duhtečega snega na klobuke, brazde so rjavele v pričakovanju in se prepuščale v sladki omotici zmagujočim žarkom.

»Ampak ondani«, je začel stud. phil., »se je neki učenjak razkoračil proti besedi ‚ampak‘ v pomenu ‚toda‘, češ, da taka govorica ni domača, da je med ljudstvom ni najti, da se pri nas v slepem posnemanju manir razvajenega novelista vse preveč ampakuje. Ampak učenjak je na krivi sledi: krčmar v Britofu je rabil ‚ampak‘ v istem pomenu kakor novelist, ki ga ni nikoli čital. Jaz mislim, da učenjakova ne bo obveljala.«

»Ampak spustite se v boj!« ga je bodril M_2 .

»Saj se bom. Ampak danes še ne. Ampak nekaj drugega bi se dalo napraviti iz ampakovanja.«

»Kaj?«

»Disertacija, učenja razprava!«

»Bravo, bravo!«

»Ampak ta tvoj nečak«, je šepnil M_2 M_1 -u, »jaz ne vem... kadarkoli zine katero, zmirom jo tako zverži, da človek v resnici ne ve, ali bi ga prišteval nadobudnim ali budonadnim ali prismojenim. Ampak obeta, obeta.« —

Zopet nas je pozdravila Reka. M_1 je pozabavljal na rovaš zidanega mostu, ki je bil mestoma okovan z železnimi prečkami kakor počen lonec z žico. Ko smo sredi mosta prečitali tabelo, ki je oznanjala, da stojimo na Goriško-Kranjski meji, in smo se nekoliko razgledali gorindol po reki, smo jo po kratkem omahovanju mahnili po stezi ob desnem bregu. Čez malo nas je steza privedla k ubožni koči, kjer smo izvedeli, da se ne da hoditi ob Reki tako-le zložno vse do Škocijana, ker se zašopirijo nekoliko niže strme, visoke skale tik do vode. Vrnili smo se na most, odkoder nas je velika cesta poslala mimo Nakla v Matavun. M_1 in M_2 sta se spotoma sporekla, ker se nista mogla zediniti, kje leži selo Zavrhek.

»Ti imaš zemljevid; jasen dokaz, da nič ne veš. Zemljevid je kakor berglja.«

»Prosim, prosim. Kaj si slep, da ne vidiš vrha? Za vrhom leži selo, zato se imenuje Zavrhek.«

Kdo je zmagal, še danes ne vem.

Za Matavunom smo se zopet ločili od glavne ceste in zavili po prijetni, gosposki stezi proti Elizabetinemu razgledišču nad vhomom v Škocjansko jamo. Presenetil nas je čaroben pogled v globočino, kjer grmi Reka v podzemeljski svet, kakor da se je nadzemeljskega že naveličala, ali kakor da se ji mudi, navihanki, na dogovorjeni rendez-vous doli v tihem podzemeljskem parku, čigar čari in sladkosti so znani le njej edini.

»Podivajte se na tou propast'!« nas vrže iz zamaknjenja moški glas za našimi pleči.

»Není to propast', pane,« ugovarja drugi. »Jest to krasná dolinka.«

Nekaj korakov dalje steza že ni več tako gosposka, a skoro še bolj prijetna čez pristno kraški svet skozi Ležeče v Divačo.

Do večernega vlaka imamo še dobri dve uri časa. Sem iz vasi udarjajo zvoki razposajene godbe. Fantje so komaj čakali, da mine post, in brž prvo povelikonočno nedeljo hočejo odškodovati peté za dolgo odpoved. Blizu postaje sedemo v krčmo, v prazno izbo.

Iz naše sobe vodijo vrata v sosednjo, kjer vrešči harmonika in drsé po vegastem podu podpetniki mlade natararice. K mizi v nasprotnem kotu prisede čez malo ženska dvomljivih let in še bolj dvomljivih kretenj v družbi razgretoga sprevodnika in mladega mornarja. Polagoma vstopijo posamez, nekam potuhnjeno, še trije, štirje bolj slabo oblečeni moški. Beli slamnik v kotu vsakrat pokima in roka jih milostno povabi k mizi. Prisedejo. Obrazi žaré. Razgreta natararica priganja, naj hitro naročijo, ker se ji mudi. Harmonika hrešči, obrazi goré, vino teče zdaj po grlu, zdaj po mizi, kakor pride.

»Ven, ven! Plačajmo!« krikne stud. phil.

»Ampak«, ga miri M₂, »kaj pa mozaična slika, kaj pa kamenčki?« . . .

Medtem je prižvižgal vlak in je nas odnesel proti obali. Ko smo se zadosti približali morju, se je razgrnil pred nami Trst, ne več Trst, morje luči in lučic, brezštevilna truma, s svetilnikom na čelu, vse podvojeno v zrcalu temno-mirne Adrije, in daleč, daleč zadaj je poredno pomežikavala temu morju luči druga, čisto majhna, v kratkih presledkih venomer pojemajoča in zopet naraščajoča lučka

— Piranski svetilnik. Človek si res ne more kaj, da se ne bi ozlovoljil nad tem ropotajočim lukamatijem, da bi si ne zaželel bolj lahkotnega voza, iz žameta morebiti in pen, ne iz železa, da bi se nemoten in ves pogreznjen v to tiho čarobnost spuščal na njem vse niže in niže vsej tej razkošnosti v naročje.

Planinski dom na Vršiču.

(S sliko).

Na južnem pobočju grebena, ki v globoki zarezi veže mogočni Prisojnikov hrbet z glavo Mojstrovke, se dviga od jeseni leta 1911 enonadstropna stavba iz lesa, pokrita s škodljivci: novi planinski dom na sedlu pod Mojstrovko. Nedodelan je še sicer, z zabitimi okni in deloma tudi še s samo golo steno iz lesenih tramov! Mogočno pročelje, impozantna širina in drzna višina pa že sedaj obeta nekaj posebnega!

Že je krita domača streha; obiskovalcem velikanov: Prisojnika, Razora, Mojstrovke, Jalovca — se želja bliža uresničenju!

Lahkotno se vzpenjajoči prehod, ki pelje iz Kranjske Gore čez Vršič v Trento, je že od pamtiveka izmed najbolj obhujenih v Julijskih Alpah. Saj so Trentarji do zadnjih let svoje potrebščine izključno vse nakupovali v Kranjski Gori in ravnotam tudi prodajali svojo drobnino. Izvečine tudi še sedaj! Razumljivo je tedaj, da se je Radovljiska podružnica S. P. D. — Kranjskogorske takrat še ni bilo — že leta 1898 pripravljala, da naredi ob potu čez prelaz planinsko kočo. Iskala si je pripravnega prostora in ga je že tudi izbrala na Močilu. Pa nemško planinsko društvo nas je prehitelo, kupivši holmček, kjer je postavilo l. 1900 svojo — sedanjo Vossovo kočo.

Ta kočica (višina 1515 m), dasi majhna, je vabila vedno novih turistov in izletnikov; in ko so nova gorska pota napravila dostopne vrhove v okolišu tudi za nedrzne in nedeljske turiste, kočica ni mogla več zadostiti potrebam turistov.

Tudi Kranjskogorsko letovišče se je oživljalo od leta do leta bolj, število gostov je postajalo vedno večje, število Slovanov, pred vsem Čehov, zmirom izdatnejše. S tem je raslo in raste tudi število stalnih turistov v Kranjski Gori, zlasti takih, ki z majhno, staromodno kočico ne morejo biti zadovoljni.

In pot iz Kranjske Gore skozi Pišnico na Vršič! Kdor je hodil pred tremi leti in danes, ta ve za razliko. Takoj zunaj Kranjske Gore so se začeli kolovozi in klanci ter ozka, vijugasta, kamnata

pot. Danes pelje vozna, 2 do 3 m in več široka pot, mestoma zložno napeta, dobro nasuta in brez debelih skal sem iz Kranjske Gore do vrha sedla pod Mojstrovko in preko tega do Lomov, do srede pota

Fotogr. dr. Tičar.

Planinski dom na Vršiču.

na Trentski strani. Vsak dan srečavaš težke dvovprežne vozove podjetnika in župana Zakotnika iz Šiške, vozove, ki vozijo lepe hlode iz Trente, oziroma Vel. Planine v Kranjsko Goro. Zasluga tega

podjetnega moža je tudi ta pot (ne: Alpenvereinsweg!) iz Klinov čez sedlo. Do Klinov je popravilo pot Kranjskogorsko županstvo s podporo okrajnega cestnega odbora.

Te veleugodne razmere so silile k uresničenju slovenske planinske postojanke, k udeležitvi namere iz leta 1898. Kranjskogorska podružnica se je drage volje vdala prigovarjanju nekaterih članov Osrednjega odbora, da naj namesto nameravane kočice v Krnici brez odlašanja začne staviti kočico na sedlu, čeprav je njena blagajna izkazovala le nekaj drobiža.

Na svetu Kranjskogorsko-Korenske gospodarske občine se je dobil primeren prostor na levo, ko se turistu, prišedšemu na vrh sedla pod Mojstrovko, pravkar odpre krasen pogled na velikane, ki obroblyajo Trento na jugovzhodni in južni strani, in sicer na južnem pobočju Vršiča v približni višini 1620 *m* nad morjem. Pravtam se odcepi od voznega pota čez Vršič gorska steza na Prisojnik in Razor, a na drugi strani pot na Mojstrovko in na Jalovec, oziroma čez Vratca in Rupe v Malo Pišnico in Planico, tako da se stekajo vse ture v novi planinski dom.

Da, planinski dom! Spodaj velika obednica kakor na Kredarici, z ločeno kuhinjo in s sobo za oskrbnika, z vežo, s stopnicami; zgoraj 5 sob z 2 do 3 posteljami, podstrešno ena posebna soba in dvorana s skupno 10 ležišči, vse z deskami lepo obito, lepo opremljeno, kakor je treba po načrtih inž. Skaberneta. To ni kočica, to bo dom!

Turistično ugodnost lege smo že naglašali. Od Kranjske Gore je oddaljen novi dom 2 $\frac{1}{2}$ ure turistične hoje, približno ravnolotiko iz Loga v Trenti. Od Močila, kjer čepi Vossova kočica na levi, je do našega doma še četrt ure hoda. Posamezni vrhovi bodo dosegljivi v sledečem času: Mojstrovka v 1 $\frac{3}{4}$ ure, Prisojnik v 3 urah, Razor v 5 urah. Malo daljša je tura na Jalovec, a tudi za ta vrh pride novi dom v poštev, osobito ako se dobi še ugodnejša pot preko pobočja Mojstrovke in Travnika in Velike Dnine.

Upati je, da bo novi dom nele mogočno povzdignil turistiko v Kranjskogorskih slikovitih gorah, ampak pričakovati je, da bo pospeševal tudi zimsko turistiko in zimski šport v teh i za sanke i za smuči ugodnih krajih; nadejati se je pa tudi, da bo prepričal širše sloje slovenskih in slovanskih turistov, da so Prisojnik, Razor in celo Jalovec nenevarni in lepi vrhovi. Te nade gojimo tembolj, ker bo tudi na Križkih Podeh kmalu — vsaj upati je to — stala kočica, ki bo sklenila vrsto najnujnejših slovenskih koč od Triglava do Mangrta.

Slovstvo.

»Planinski koledar«. Leto 1912. Izdal in uredil Fr. Kocbek, nadučitelj v Gornjem Gradu, načelnik Savinjske podružnice. III. letnik. V Celju. Začel se je tega meseca razpošiljati. Poslal se bo vsem onim, ki so plačali 2. letnik.

Pri razpošiljanju in vrnitvi lanskega koledarja se je zgodilo več neskladnosti; nekateri so vrnili koledar v Celje (nam. v Gornji Grad) in v nepristnih ovitkih, drugi so na položnicah zapisali nečitljiva imena. Zato je nastalo nekaj pomot pri opominjanju, ki se naj blagovolijo oprostiti. Sedaj se vpelje strog red v odpošiljanju. —

Uredništvo priporoča vsem članom, ki bodo dobili vposlan koledar, naj ga obdrže, da tako podprejo požrtvovalnega izdajatelja, ki ne štedi ne s časom ne s trudom ne z denarjem pri začetem svojem podjetju. — Koledar pa to leto res zasluži svoje priporočilo. O njem spregovorimo prihodnjič.

Društveni vestnik in obzor.

Zemljevid Kaninske skupine, ki ga je na podlagi svojih študij in tur sestavil g. dr. H. Tuma, je prinesel češki »Alpsky Vestnik« v 8. številki.

Zaznamovani poti. Podružnica S. P. D. v Gorici je z rdečo barvo zaznamovala sledeče poti: 1. Podgora (pri šoli)-Kalvarija- (trije križi) Gora-Grojna. Pot gre ves čas po gozdu in je komaj eno uro dolga. 2. S ceste za mestnim pokopališčem (na levi) po stezi k sv. Katarini. Ta pot je najlepša bližnjica iz Gorice in jako prikladna za zimski izprehod. S ceste do cerkve je pol ure. 3. Na Trnovski planoti od Nemcev mimo visoke jelke na vrh Mrzavca (1408 m). Pot zavije s ceste na desno k jelki, potem pa krene na levo navzgor po dobro nadelani stezi, pozneje po vozni poti mimo dveh brezdnov in preseka v jako zložnem dviganju na desnem (južnem) pobočju krasne gozdne dele, tako pri Kladi, pri Sovi, na Fjolvavih Gavgah, na Ovinku, pod vrhom Korna do velikega Kopiščeka. Tu se pot obrne na levo precej strmo navzgor do Sedla na takozvano »Viktorija-stezo«, ki pride iz Lokvi. Potem še par kratkih in zložnih ovinkov ob robu vrha in že smo na najvišji točki Mrzavca, pri kameniti prizmi, ki stoji na južnem robu male travnate ravnice. Proti severu je razgled boljši s severnega roba te ravnice.

Umrli je dne 23. nov. 1911 gosp. dr. G. Gorišek, zdravnik v Rušah; bil je član Podravske podružnice od obstanka podružnice, t. j. 11 let. R. I. P. — Dne 26. decembra 1911 je nenadoma umrl marljivi mnogoletni tajnik Savinjske podružnice, gospod Ignacij Šijanec, učitelj v Gornjem Gradu, šele 37 let star. Zaslužnega odbornika se bomo spomnili v eni poznejših številki.

Novi člani. — Podravske podružnice: gosp. Novotny Jaroslav, c. kr. poštni oficial v Mariboru, gosp. Perko Janez, veleposestnik, Kamnica, gosp. dr. Požar Jožef, c. kr. sodnik, Kozje, gosp. Reich Mirko, asistent Južne železnice, gosp. Šmid Konrad, konceptni praktikant, oba v Mariboru, gosp. Žnidarič Jakob, vinarski nadzornik, Gradec.

Radovljiške podružnice: gosp. Černe Vinko, poštar v Gorjah, gosp. Lebar Leopold, posestnik na Bledu.

Vsebina: Rudolf Badiura: Zima v planinah. (Str. 1.) — Dr. Henrik Tuma: Kaninska in Mangrška skupina (Str. 7.) — Pastuškin: Na Artviže. (Str. 9.) — Dr. T.: Planinski dom na Vršču. (Str. 17.) — Slovstvo: »Planinski koledar«. (Str. 20.) — Obzor: Zemljevid Kamniške skupine, Zaznamovani poti. (Str. 20.) — Društveni vestnik: Umrli člani, Novi člani. (Str. 20.) — Naše slike: 3 slike k članku g. Badiure, 1 k članku g. T., 2 obrisa k članku g. dr. Tume in 1 umetniška priloga (Grintavec — Kočna) na kartonu.